

Miks laste mured jahmatavad?

Laste arvu vähenemine tähendab, et üha vähematele inimestele läheb korda laste heaolu

ÜRO raportile "Lapsed Eestis", mis kajastab laste elu nende endi silme läbi nähtuna, reageerisid täiskasvanud ühelt poolt jahmatuse, teisalt süveneva murelikkusega lastega perede toimetuleku pärast. Kuna lastelt endalt pärit teavet pole varem nii ulatuslikult esitatud, pole võimalik öelda, kas laste elu on Eestis paranenud või halvemaks läinud. Nii või teisiti ehmatavad täiskasvanuid mitmed tõsiasiad – näiteks see, et uimasteid ja alkoholi pruugitakse üha nooremalt; et peaaegu iga teine laps elab vaesuses; et pooled teismelistest tüdrukutest pelgavad koduvägivalda jne. Täiskasvanutena laste maailma piiludes pole me valmis seal pahupoolt nägema, sest oleme uskunud end laste elust kõike teadvat ja seda kontrollivat.

Täiskasvanud ja lapsed eraldi parteis. Üldlevinud aramus lastest kui tulevikühiskonna nurgakivist pole iseenesest vale, kuid see on pisut ühekülgne ja laste jaoks veel vähe aktuaalne. Lapsed on olemas "siin ja praegu", nad elavad täiskasvanute kõrval oma soovide ja vajadustega. Täiskasvanud seevastu püüavad lapsi vormida asjalikeks tulevikühiskonna liikmeteks. Nad tunnevad muret eeskätt tulevase täiskasvanute põlvkonna pärast, kuid unustavad, et praeguste laste asemele sünnivad uued põlvkonnad lapsi.

Täiskasvanud ja lapsed kuulusid jusikui kahte täiesti erinevasse parteisse, millest kunmalgi on oma ideoloogia, väärtused ja hoiakud. Täiskasvanud vaatavad lapsele kui alluvalle, nõrgemale ja sõltuvalle poolele, jättes endale ot-

Dagmar Kutsar
ÜRO raporti
"Lapsed Eestis"
peatoimetaja

sustaja ja vastutaja rolli. Laps on justkui toormaterjal, millest alles kunagi peab midagi saama. Laps on aga oma vanuse kohta sotsiaalselt pädev ning teab enda elust kõige enam.

Eesti ühines ÜRO lapse õiguste konventsiooniga 1991. aastal: "Lapse õigused? Aga kuhu jäävad kohustused?" küsivad täiskasvanud. Ja kirjutavad lastekaitseasutusse (1993) laste kohustuse austada oma vanemaid. Probleem tekib aga siis, kui täiskasvanud laste õigusi ei tunnista või kui lapsel muutub võimatuks oma kohustusi täiskasvanute ees täita. Kuidas austada näiteks vägivaldseid või alkoholiga liialdavaid ja tülinorivaid vanemaid?

Laps on Eesti ühiskonnas õiguslikult määratletud piiratud teovõimega isiksus. Kui lapsega sellele vastavalt ka käitutakse, on tal kardetavasti väga raske vastutustundlikuks areneda. Kui me ei küsi lapse arvamust, vaid teame ise, mis on talle parim, ei saa ta meiega kohustustvõlt suhelda. Toon näite raamatust. Olgugi et noorte teadmised seksuaalsusest ja seksuaalsuhetest on viimase viie aastaga paranenud, ei kasuta

nad neid teadmisi eriti agaralt. Suurim risk on just tüdrukutel, kes loodavad, et poiste teadmised on suuremad ja nemad ka vastutavad, kuigi see nii ei ole.

Muidugi on vanema vastutus lapse eest suur. Kui vanem ei suuda lapsele kõike vajalikku kindlustada, tekib süütunne. Nii on laste sünnitamata jätmise teatud mõttes süütunde ennetamine. Teisalt tähendab see aga laste osatähtsuse vähenemist kogu elanikkonnas. Kui 1989. aastal oli Eestis kuni 15-aastaseid lapsi 23,7%, siis möödunud aastal kõigest 18,6% rahvastikust.

Täiskasvanu sõna jääb peale.

Häda on aga selles, et mida rohkem on täiskasvanuid, seda tõenäolisemalt jääb ühiskonna otsustustes kõluma nende hääl. Mida vähem sünnib lapsi ja mida rohkem on inimesi, kes laste saamisest loobuvad, seda väiksem on paraku ka nende elanike osatähtsus, kes tõsiselt laste heaolu eest muretsnevad.

Piiratud ressursside korral muutub üha teravamaks konkurents elanike enamuse ja selle ühe kolmandiku täiskasvanute vahel, kes lapsi kasvatavad. Ka poliitikutel tähelepanu keskpunkti satuvad lapsed peamiselt populistlikes valimiskampaaniates, mille üheks näiteks Eestis võib tuua tulumaksuvaba miinimumi sidumise laste arvuga.

Vaesus on aga lapsele ohtlikum kui täiskasvanule, sest kahjustab tema arengut. Lapsed, kes hindavad oma pere majandusliku toimetuleku halvaks, tunnetavad oluliselt sagedamini kui nende sõbrad, et nad on majanduslikus mõttes millestki ilma jäetud ning neile saab osaks õpetajate ja kaaslaste väik-

sem soosing. Kõige selle tagajärjel nende laste enesehinnang alaneb: nad on vähem iseendaga rahul, vähem edukad ja vähem õnnelikud.

Kui täiskasvanul on valida, kas muretseda laps või mitte, siis lapsel endal pole valikut, kas sündida või mitte. Laps sünnib siia ilma oma arengupotentsiaali, oma soovide ja vajadustega – on tähtis, et seda kõike märgataks ja mõistetakse õigel ajal, mitte viimases hädas. Muretseda ei ole vaja niivõrd järgmise põlvkonna täiskasvanute, kuivõrd just järgmise põlvkonna laste pärast.

